

Õigusriigi programm 2027–2030

Tulemusvaldkond	Õigusriik
Tulemusvaldkonna eesmärk	Õiguskindel, hästi toimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitsüsteemiga riik
Valdkonna arengukava	Valdkonna arengukava ei koostata, Vabariigi Valitsus on tulemusvaldkonna eesmärgid seadnud lähtuvalt poliitika põhialustest, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga
Programmi nimi	Õigusriigi programm
Programmi eesmärk	Loodud on tingimused ühiskonna efektiivseks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe
Elluviimise periood	2027-2030
Peavastutaja	Justiits- ja Digiministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Esimese ja teise astme kohtud, prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Patendiamet, Andmekaitse Inspeksioon, vanglad, Konkurentsiamet

Sissejuhatus	2
Hetkeolukorra analüüs ja olulised tegevused	3
Programmi eesmärk ja mõõdikud	6
Rahastamiskava perioodiks 2027–2030	Error! Bookmark not defined.
Programmi tegevused ja tegevuste täitmise analüüs	7
Tegevus 1. Õigusriik ja õigusloome kvaliteet	8
Tegevus 2. Konkurentsivõimeline ärikeskkond	11
Tegevus 3. Kriminaalpoliitika ja kuritegude ennetus.....	13
Tegevus 4. Karistuste täideviimine.....	15
Tegevus 5. Õigusemõistmine	17
Programmi juhtimiskorraldus.....	20
LISA 1. 2025. a programmi ja programmi tegevuste eelarve täitmine	21
LISA 2. Programmi teenuste kirjeldus	23

Sissejuhatus

Tulemusvaldkonna eesmärgid on seatud lähtuvalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ja kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga. Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks loodud „Õigusriigi programm“ koosneb viiest tegevusest, mis on vahetult seotud riigi õigus- ja kriminaalpoliitika elluviimisega. Tegevusi viivad ellu Justiits- ja Digiministeerium, Andmekaitse Inspeksioon, Patendiamet, prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Konkurentsiamet, esimese ja teise astme kohtud ning vanglateenistus. Programmi eesmärkide saavutamise, mõõdikute seiramise ja rahaliste vahendite planeerimise eest vastutab Justiits- ja Digiministeerium.

Mitmed strateegilised eesmärgid on sõnastatud Riigikogu poolt heaks kiidetavates poliitika põhialustes, õigusriigi tulemusvaldkonna arengut suunavad õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030, kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 ning vanglateenistuse strateegia 2025-2029.

Programm aitab saavutada riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ eesmäärke.

- Õiguskaare digitaliseerimine, s.o justiitsüsteemi infosüsteemide arendamine selliselt, et kogu protsess on terve elukaare ulatuses digitaalne (strateegia „Eesti 2035“ riigivalitsemise sihi muutus B).
- Õiguspoliitiline suund püüdleb selle poole, et Eesti õiguskeskkond oleks nüüdisaegne, paindlik, atraktiivne, bürokraatiat vähendav ja konkurentsivõimeline („Eesti 2035“ majanduse sihi muutus C).
- Vägivaldsete kuritegude vähendamiseks viiakse ellu vägivalla ennetamise kokkulepet, otsitakse võimalusi taasühiskonnastamise tõhustamiseks, noorte õigusrikkujate retsidiivsuse vähendamiseks ning arendatakse välja usaldusväärne retsidiivsuse ja eluolu monitooringu süsteem („Eesti 2035“ rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse (inimese) sihi muutus C).

Programm keskendub selge ja tervikliku õigusruumi kujundamisele, kus inimeste põhiõigused on tagatud ja kaitstud, riik toimib läbipaistvalt ja tõhusalt ning kuritegevust on vähe.

Muudatused programmi struktuuris

Võrreldes perioodiga 2026-2029 on programmis tehtud järgmised muudatused:

- andmekaitsepoliitika ja Andmekaitse Inspeksiooni teenused tõsteti digiühiskonna programmist tagasi õigusriigi programmi;
- Registrite ja Infosüsteemide Keskuse ülesanded programmi tegevuse „Kesksete IT-teenuste osutamine“ raamistikus viidi digiühiskonna programmi teenuseks;
- ühtlustati tervikuna programmi ja programmi tegevuste nimetusi ja eesmärkide sõnastusi.

Hetkeolukorra analüüs ja olulised tegevused

Õiguskord peab olema süsteemne, selge ja ajas arenev. Selle stabiilsus aitab tagada, et inimesed ja organisatsioonid mõistavad kehtivaid norme ning suudavad neid järgida. Hästi toimiv õiguskeskkond toetab Eesti rahvusvahelist konkurentsivõimet, inimeste heaolu, ühiskonna turvalisust ja riigi suutlikkust pakkuda uuenduslikke lahendusi. Riik peab muutuma kodanikule lihtsamaks ja läbipaistvamaks. Selleks tuleb jätkata õiguskaare digitaliseerimist, arendada digitaalseid töökeskkondi ning parandada andmete kättesaadavust ja -vahetust. Masinloetavate andmete laiem kasutamine aitab vähendada kulusid ja muuta poliitikakujundamine andmepõhisemaks.

Õigusloomepoliitika peab olema kaasav, ettenähtav ja teadmuspõhine. Uute regulatsioonide loomisel tuleb vältida ülereguleerimist ning hinnata nii muudatuste mõju kui ka nende tegelikku rakendumist. Eesmärk on vähendada ettevõtjate, mittetulundussektori ja inimeste halduskoormust ning tagada, et iga uus kohustus oleks põhjendatud, proportsionaalne ja ajakohane. Riigi institutsionaalne ülesehitus peab olema selge, paindlik ja kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav. Riigiasutuste töö korraldamine ning suhtlus inimese ja riigi vahel peab muutuma lihtsamaks ja tõhusamaks, et parandada ka Eesti positsiooni rahvusvahelistes võrdlustes. Eesti peab jätkuvalt aktiivselt osalema Euroopa Liidu ja rahvusvahelises õigusloomes ning rakendama seal hea õigusloome põhimõtteid. Oluline ülesanne on Euroopa Liidu õiguse ülevõtmine ja rakendamine, mis moodustab suure osa ministeeriumi igapäevasest tööst.

Õiguskeskkond peab kaitsma perekonna- ja eraelu puutumatust ning teisi põhiõigusi. Ettevõtluskeskkond peab olema arusaadav, lihtne ja tehnoloogiliselt nutikas. Riigi ülesanne on toetada ausat konkurentsi, kaitsta intellektuaalset omandit ning ennetada tegevusi, mis võivad konkurentsi kahjustada.

Kriminaalpoliitika eesmärk on ennetada õigusrikkumisi ning kohelda õigusrikkujaid mõjusalt. Eesti peab olema turvaline – see on ka elanike poolt enim väljendatud ootus riigile ning on selliselt väljendatud strateegias „Eesti 2035“¹. Ühelt poolt peavad olema tagatud ohvrite vajadused ning teiselt poolt toetatud õigusrikkuja naasmine õiguskorrale tee. Samuti peab tagama õiguskaitsetöötajate (sh kohtud, prokuratuur, Eesti Kohtueksperdiisi Instituut (EKEI)) võimekuse kasvu ning süüteomenetluse digitaliseerimise. Oluline on investeerida nii EKEI seadmetesse kaasaegsete uurimismeetodite kasutamiseks kui ka teadus- ja arendustegevusse.

Eduka kriminaalpoliitika eelduseks on tõenduspõhisus ja tervishoiu-, haridus- ja sotsiaal-, kultuuri- ja spordisüsteemide koostöö nii riiklikul kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil – kriminaaljustiitsüsteem üksi ei suuda kuritegusid ennetada ja kahjusid vähendada. Kogukondliku sekkumiseta ei ole võimalik pakkuda ravi ja nõustamist sõltlastest õigusrikkujatele. Samuti ei ole võimalik tagada kooliturvalisust, kui haridussüsteemil pole ressursi koolikiusamise vastaste programmide läbiviimiseks või haridus- ja kultuurisüsteemil pole võimalust pakkuda huvi- ja spordiringe. Kuritegevuse ennetamine ning sellest tuleneva kahju vähendamine peab olema riiklikult juhitud, ent kohalikul tasandil ellu viidud ning toimuma koostöös partneritega.

Kuritegevuse määr on viimase 20 aasta jooksul poole võrra vähenenud – aastast registreeritakse umbes 28 000 kuritegu (2024 aastal: 28 345; 2025. aastal: 28 033), tõusuteel on varavastased kuriteod (varguste arv oli 2025. aastal suurim pärast 2015. aastat) ja kelmused. Samas on Eesti inimeste mure kuritegevuse pärast oma riigis üsna väike. Eestis peab vaid 2% inimestest kuritegevust suureks mureks, samas kui Euroopa Liidu keskmine on 9% (ulatudes riigiti 22%)². Kuigi kinnipeetavate ning tapmiste ja

¹ <https://valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/aluspohimotted-ja-sihid>

² <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3378>

mõrvade arv on jõudsalt langenud³, siis on Eesti kinnipeatavate ning tapmiste suhtarvud Euroopa mõistes võrdlemisi kõrged⁴. Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii vangide kui ka kriminaalhooldusalustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus ja konkurentsivõimeline tasu.

Tähelepanu tuleb suunata korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määra vähendamisele ning sõltuvuste ja muude vaimse tervise häirete tõttu toime pandud kuritegude ennetusele. Oluline on, et kriminaalkaristus keskenduks õigusrikkuja arendamisele nii, et ta oleks võimeline pärast karistuse ära kandmist iseseisvalt õigusküülekas elu elama. Siin mängib rolli nii kogukondlike karistuste kui ka taastava õiguse laialdasem kasutamine ning vanglate ja kriminaalhoolduse rehabiliteerivad tegevused (sh vangistuse sisu, vabanemisejärgne tugi- ja majutusteenus). Avavanglate ja kriminaalhoolduse võimalused tuleb karistuse järgse õigusküüleka käitumise kinnistamiseks täielikult ära kasutada.

Ülaltoodusse panustab oluliselt see, kui inimesed saavad oma õigusküüsimused tõhusalt lahendatud nii kohtus kui kohtuväliselt. Inimeste ootused on suurenemas ning ühiskonna muutused nõuavad õiguste jõustamisel teistsuguseid lahendusi. Mida tõhusam ja õiglasem on kohtupidamine ning mida kättesaadavamad ja tõhusamad on erinevate õiguseelutsete teenused (vandetõlgid, kohtutäituri, advokaatur, notariaat, patendivolinikud, pankrotihaldurid) ja õigusabi, seda rahulolevamad on ühiskonna liikmed.

Eestis on lihtsa ülesehitusega kohtusüsteem, milles puuduvad erikohtud, kuid kohtuasjade menetlus võib toimuda kuni kolmes kohtuastmes. Kvaliteetne õiguseelutamine peab olema kättesaadav üle riigi, kuid selleks peab kohtupidamine muutuma paindlikumaks ja menetlusosalistele vähem koormavaks. Kohtute tõhusat tööd toetab selge ja lihtne menetlusõigus, kohtunike suurem spetsialiseerumine ja normaalne töökoormus, samuti hästitoimivad digilahendused ning tugiteenused.

Olulised tegevused – otsene sisend riigi eelarvestrateegia dokumenti

- Õigusriigi toimimise tõhustamiseks on oluline jätkata **õiguskaare digitaliseerimist** ja muuta digitaalsetele õigusteenustele ja õigusmenetlustele ligipääs kasutajasõbralikumaks ja kiiremaks. Jätkatakse uute töökeskkondade loomisega, mis tagavad menetlusteabe kättesaadavuse ja andmete vahetuse kogu õiguskaare ulatuses. Kriminaalmenetluse digitaliseerimine hõlmab kõiki asjaosalisi, alates politseist ja prokuratuurist ning lõpetades kohtute ja vanglatega.
- **Jätkame äriregistri ajakohastamist**, et muuta see kasutajasõbralikumaks ja digiriigile sobivamaks. Selleks arendame majandusaasta aruande esitamise portaali nii, et äriühingute esitatud andmete põhjal muutuvad majandusaasta aruanded ca 90% ulatuses eeltäidetuks.
- **Peatame uue halduskoormuse juurdekasvu** nii, et vältimatut uut halduskoormust lisava eelnõu korral koormust samal ajal ka vähendataks. Õigusloomes on jõustunud halduskoormuse tasakaalustamise reegel (hea õigusloome ja normitehnika eeskirja (HÕNTE) muudatus). Reegel kohaldub täitevvõimule ning seda tuleb rakendada kõigi õigustloovate aktide – nii seaduste kui ka määruste – koostamisel. 2025. aastal rakendati reeglit 34 seaduseelnõus (29%). Reegli eesmärk on tagada, et Vabariigi Valitsus kehtestaks inimestele ja ettevõtjatele uusi kohustusi üksnes siis, kui see on möödapääsmatult vajalik. Halduskoormuse tekkimise ennetamine on tõhusam ja kuluefektiivsem kui olemasoleva koormuse tagantjärele vähendamine.
- Lõpusirgel on **kohtureformi läbiviimine**, mis hõlmab endas nii kohtuhaldusmudeli muutmist, kohtumenetluse tõhustamist kui kohtute struktuuri kaasajastamist. Oluline on suurendada

³ 25.05.2026 seisuga oli Eesti vanglates kokku 1704 kinnipeatavat (vähenenud kümne aastaga ligi 1250 võrra), neist 452 vahistatuna. Tapmisi ja mõrvu koos katsetega registreeriti 2025. aastal 28 [Tapmised ja mõrvad | Kuritegevus 2025](#)

⁴ Prisonstudies.org; UNODC. <https://data.unodc.org/#state:1>

kohtute sõltumatust täitevvõimust, mille raames antakse kohtute haldusülesanded koos vastutuse ja tööks vajaliku paindlikkusega üle kohtutele ja vähendatakse kohtute vahelist killustumist ning kiirendatakse kohtute ja prokuratuuri tööd. Reformi sisuks on terviklikud muudatused kohtukorralduses, tsiviil- ja halduskohtumenetluses ning kohtulõivudes, mille ühine eesmärk on muuta õigusemõistmine kiiremaks, selgemaks ja paremini toimivaks.

- Jätkata tuleb **täitemenetluse- ja maksejõuetusvaldkonna korrastamise ja kaasajastamisega**, et kaasas käia muutuvate oludega ja pakkuda tõhusat menetlust. Lähiaastatel tuleb keskenduda vabakutsete (notarid, kohtutäiturid ja pankrotihaldurid) süsteemi jätkusuutlikkuse tagamisele. Eeskätt tuleb ajakohastada vabakutsete tasusüsteeme. Notariteenus peab olema kättesaadav kõigis Eesti piirkondades.
- Lähiaastate sõlmküsimumuseks on **väheneva kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste arvuga kohanemine** ja vanglateenistuse tegevuse jätkuv efektiivsemaks muutmise, sh läbi e-lahenduste edasi arendamise. Seniste trendide jätkumisel tuleb vanglateenistusel oma tegevust veelgi konsolideerida. Vanglarendiga Rootsile antakse Tartu vangla välisriigi kinnipeetavate kasutusse.
- Keskenduda tuleb suure kahjuga majanduskuritegude ja raske korruptsiooni vastasele võitlusele, laste ja noorte kaitsmisele narkokuritegevuse kahjuliku mõju eest, alaealiste vastu suunatud seksuaalkuritegude vastasele võitlusele ning kriminaaltulu tuvastamisele, arestimisele ja konfiskeerimisele. Tegeleme noorte kuritegevuse ennetamisega, mis aitab vältida püsiva rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist, sh toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist.
- Oluline on **sideandmete säilitamist ja kasutamist puudutavate regulatsioonide korrastamine**, et tagada võimalused kriminaalmenetluses sideandmete kasutamiseks. Sideandmete puudumisel võivad avastamata või tõendamata jääda nt korruptsioonikuriteod, internetikuriteod, mõrvad, narkokuriteod, inim- ja relvakaubitsejad jne.

Programmi eesmärk ja mõõdikud

Tabel 1. Programmi eesmärgid ja mõõdikud.

Programmi eesmärk	Loodud on tingimused ühiskonna efektiivseks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe							
Programmi mõõdikud	Tegelik			Sihtase				
Programmi mõõdikud	2023	2024	2025	2025	2027	2028	2029	2030
Koht Maailma vabaduse edetabelis <i>Allikas: Freedom House</i>	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“
World Justice Project õigusriigi indeks <i>Allikas: World Justice Project</i>	0,82	0,82	0,82	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81
Eesti positsioon rahvusvahelises õigusriigi indeksis kriminaaljustiitsüsteemi alakategoorias <i>Allikas: World Justice Project</i>	9	9	9	<15	<15	<15	<15	<15
Kinnipeetavate arv 100 000 elaniku kohta <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	129	125	118	<140	<120	<110	<110	<110

Rahastamiskava perioodiks 2027–2030

Tabel 2. Rahastamiskava (tuhandetes eurodes, kulud amortisatsiooniga)

Programmi rahastamiskava	Eelarve	Eelarve prognoos		
	2027	2028	2029	2030
Programmi kulud	201 712	226 271	209 809	207 669
Karistuste täideviimine	75 716	75 622	75 395	74 967
Konkurentsivõimeline ärikeskkond	11 842	12 284	12 537	12 337
Kriminaalpoliitika ja kuritegude ennetus	40 116	59 061	39 545	38 233
Õigusemõistmine	65 360	70 619	73 646	73 546
Õigusriik ja õigusloome kvaliteet	8 679	8 684	8 686	8 586

Programmi tegevused ja tegevuste täitmise analüüs

Tegevus 1. Õigusriik ja õigusloome kvaliteet

Tabel 2. Programmi tegevuse mõõdikud

Tegevuse eesmärk	Avalik ja eraõigus toetavad põhiõigusi, õigusriiki ning riigi ja ühiskonna toimimist. Õigusloome koordineerimisel tagatakse põhiseaduspärane õigusloome ning edendatakse andmepõhist ja kaasavat lähenemist.						
	2024 (tegelik)	2025 (tegelik)	2025 (sihtase)	2027 (sihtase)	2028 (sihtase)	2029 (sihtase)	2030 (sihtase)
VTK kohustusega seaduseelnõu koostamisele eelneb VTK <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	62%	68%	65%	75%	80%	80%	80%
Olulise mõjuga eelnõude ja ilma VTKta koostatud eelnõude suhtes teostatakse järelhindamine <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	23%	14%	50%	70%	80%	80%	80%

Programmi tegevuse täitmine

Riigi- ja haldusõiguse valdkonna seadusloome ja institutsionaalne ülesehitus peab olema selge ja kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav, kooskõlas põhiseadusega ja õigusriiklike väärtustega, samuti Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õigusega ning arvestama riigisisese ja teiste riikide parima praktikaga. Haldustegevus peab olema läbipaistev ja vastutustundlik ning tasakaalus riigi, ettevõtete ja kodanike huvide vahel. 2025. aasta peamised tegevused programmi eesmärkide täitmiseks olid järgmised:

- Vabariigi Valitsuse algatusel viidi läbi määruste revisjon, kus ministeeriumid vaatasid läbi Riigi Teatajas avaldatud määrused. Tuvastati 313 määrust, mille puhul on võimalik vähendada inimeste, ettevõtete ja vabaühenduste halduskoormust ning 248 määrust, mida enam ei rakendata ja mille kehtetuks tunnistamine on põhjendatud. Selle tulemusel on plaanis ligikaudu 14 protsenti määrustest muuta või kehtetuks tunnistada.
- HÕNTE muudatustega kehtestati halduskoormuse tasakaalustamise reegel (niinimetatud „üks sisse, üks välja“ põhimõte). Selle kohaselt tuleb halduskoormust suurendavate nõuete kavandamisel ette näha ka halduskoormust vähendavaid muudatusi, et piirata uute bürokraatlike ja tõhusust pärssivate kohustuste juurdekasvu.
- Jätkus riigi koosloome keskkonna – Sätla – arendamine. Justiits- ja Digiministeeriumi ning Riigikantselei koostöös loodav IT-lahendus koondab tulevikus õigusloomega seotud teabe ühte kohta ja katab terve õigusakti loomekaare kuni Riigi Teatajas avaldamiseni. Juba praegu on võimalik koostada täitevvõimu poolt algatatud eelnõusid Sätlas, mis võimaldab suuremat asutuste vahelist koostööd. Paralleelselt tehakse ettevalmistusi, et järgmisena saaks Sätlas alustada Euroopa Liidu algatuste kohta Eesti seisukohtade kujundamist.
- Justiits- ja Digiministeerium on muutnud eelnõude kooskõlastamist rangemaks. Jätame eelnõu kooskõlastamata kui pole selgitatud Euroopa Liidu õiguse rangema ülevõtmise põhjuseid, põhiseaduspärasuse analüüs on jäetud tegemata või esitatud analüüs ei ole selgelt piisav, kui

eelnõu on vastuolus andmekaitseõiguse reeglitega või rakendamata on jäetud halduskoormuse tasakaalustamise reegel.

- Jätkusid tegevused õigushariduse kvaliteedi tõstmiseks, sealhulgas õigusloomejuristide järelkasvuprogramm, mille eesmärk on toetada õigusloomevaldkonna juristide järelkasvu ja arendada praktiliste kogemuste kaudu õigusloomepädevusi koostöös ministeeriumide ning põhiseaduslike institutsioonidega.

Programmi tegevused

Programmi eesmärkidest tulenevalt on peamisteks tegevusteks:

- Tagatakse selged ja tõhusad valitsuskorralduse ning haldusorganisatsiooni alused, pöörates erilist tähelepanu haldusjärelevalve toimimisele. Hoitakse põhiseaduslikku tasakaalu avaliku ja erasektori ülesannete jaotuses, vältides nii riigi tuumikfunktsioonide delegeerimist haldusväliste isikutele kui ka riigi ülemäärast sekkumist valitsusvälisesse sfääri.
- Tagatakse kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav haldusõiguse üldosa ja halduskohtumenetlus, sealhulgas pööratakse tähelepanu automaatsete haldusaktide loomisele.
- Tagatakse riikliku järelevalve ja korraaitse normide vastavus kaasaegse ühiskonna vajadustele ning õigusriigi nõuetele. Riigi sekkuv tegevus peab olema täpselt kontrollitav ja põhiõigusi võimalikult vähe riivav. Riik ei tohi võtta endale ülemääraseid järelevalveülesandeid seal, kus inimene saab end tsiviilõiguslikult ise kaitsta.
- Arendatakse koostööd Eesti Teaduste Akadeemia, Tartu Ülikooli ja teiste ülikoolidega, et tagada õigusteaduse areng, õigushariduse kvaliteet ning juristide järelkasv.

Tänapäevasele infoühiskonnale sobiv õigusruum tagab isikuandmete ja salastatud teabe kaitse ning austab üksikisiku inimväärikust ja õigust eraelule, tagades riigi usaldusväärsuse andmete töötlemisel ja üldiseks kasutamiseks mõeldud teabe levi.

- Tagatakse isikuandmete kaitse, avaliku ja salastatud teabe ning muu andmehalduse õigusloome vastavus põhiseaduse ning EL-i ja rahvusvahelise õiguse nõuetele.
- Õigusloomes määratletakse, millised andmekaitse normid tuleb kehtestada seaduses ja mida reguleerida muude meetmetega, näiteks privaatsust suurendavate tehnoloogiate abil.
- Justiits- ja Digiministeeriumi ning Andmekaitse Inspeksiooni koostöös suunatakse isikuandmete kaitse seaduse ja avaliku teabe seaduse rakenduspraktikat.
- Tõstetakse ühiskonna teadlikkust uute digitehnoloogiate toimimisest ja inimeste andmekaitseõigustest, selgitades inimkeskse andmehalduse põhimõtteid ning pakkudes juhendmaterjale ja koolitusi. Seejuures kasvab Andmekaitse Inspeksiooni roll ning edendatakse ekspertide koostööd avaliku sektori andmete juhtrühma õiguse alarühmas.

Eraõiguslike sotsiaalsete konfliktide lahendamine peab olema võimalik ka ilma liigse riigipoolse sekkumiseta. Õigusriigis peab olema tagatud perekonnaelu ja eraelu puutumatus ning omandiõiguse teostamise reeglistik.

- Ühiskonna sujuvaks toimimiseks hoitakse tsiviil- ja ühinguõigus kooskõlas muutuva keskkonna ja majandusarengutega, tagades samal ajal stabiilse õigusraamistiku. Tsiviilõiguse, ühinguõiguse ja kohturegistrite küsimusi käsitletakse tervikliku teenusena alates õigusloomest kuni registriarendusteni.
- Ühinguõigus kohandatakse muutuva majanduskeskkonna ja uute ärimudelitega ning koostöös huvigruppidega töötatakse välja vajalikud seadusmuudatused. Samal ajal vähendatakse äriregistriga seotud bürokraatiat ja laiendatakse automaatprotsesside kasutust.
- Eraõiguslike kaubandussuhete reguleerimisel tagatakse tasakaal tarbijate ja ettevõtjate huvide vahel. Tarbijaõiguste arendamisel arvestatakse infotehnoloogia arengut, muutuvaid

kaubandustavasid ja Euroopa Liidu ühtseid reegleid, et tagada tarbijale tõhus kaitse ilma ettevõtjatele põhjendamatuid kohustusi seadmata.

- Seaduseelnõude väljatöötamisel järgitakse omandi kaitse ja eraelu puutumatuse põhimõtteid. Vajadusel piiratakse andmetele ligipääsu, et kaitsta paremini isikuandmeid, eraelu ja riiklikku julgeolekut, säilitades samal ajal õiguskäibeks vajalike andmete avalikkuse ja kättesaadavuse.

Perekonnaõiguses lähtutakse põhiõigustest ning täpsustatakse lapse huvidest lähtumise põhimõttega seotud materiaal- ja menetlusõiguslikke norme.

Õigusloomes järgitakse kokkulepitud õigusloomepoliitikat ja hea õigusloome tava.

- Jälgitakse kokkulepitud õigusloomenõuete täitmist, eelkõige väljatöötamiskavatsuste ja seaduseelnõude kooskõlastamisel. Erilist tähelepanu pööratakse väljatöötamiskavatsuste kvaliteedile, eelnõude põhiseaduspärasuse analüüsile, ühtsele keeleteoimetamisele ja seaduste järelhindamisele.
- Õigusloome nõudeid ja protsessi arendatakse järjepidevalt, et tagada ajakohased ja üheselt järgitavad reeglid, sealhulgas HÕNTE ja mõju hindamise metoodika juhendid.
- Paindliku ja tõhusa õigusloome kaudu vähendatakse regulatiivset koormust inimestele ja ettevõtetele. Eesti õiguspõhimõtetest lähtudes kaitstakse Eesti huve uute Euroopa Liidu määruste ja direktiivide läbirääkimistel.
- Bürokratia ja halduskoormuse vähendamiseks rakendatakse tasakaalustamise reeglit: iga uue ettevõtjatele, vabaühendustele või inimestele lisanduva haldusnõude kehtestamisel vähendatakse olemasolevat halduskoormust.
- Õigusloomejuriste koolitatakse nii õigusloomealastes kui ka valdkondlikes erialastes küsimustes. Jätkatakse õigusloomejuristide järelkasvuprogrammiga, et tagada järelkasv ja populariseerida õigusloomejuristi tööd. Edendatakse järjepidevat koostööd õigusloomejuristide, keeleteoimetajate ja teiste oluliste partnerite vahel, sealhulgas Õiguskantsleri Kantselei, Riigikantselei, Riigikogu Kantselei ja Presidendi Kantselei.
- Jätkatakse riigi koosloomekeskkonna Sätla arendamist, et koondada õigusloomeprotsess ühte keskkonda ning toetada kaasavat ja läbipaistvat õigusloomet.

Tegevus 2. Konkurentsivõimeline ärikeskkond

Tabel 3. Programmi tegevuse mõõdikud

Tegevuse eesmärk	Intellektuaalse omandi kaitse, reguleeritud turgude ja konkurentsijärelevalve on tagatud ning nende valdkondade teadlikkust tõstetakse. Kohtulikud registrid on usaldusväärsed, kättesaadavad ja toimivad tõhusalt.						
Tegevuse mõõdikud	2024 (tegelik)	2025 (tegelik)	2025 (sihttase)	2027 (sihttase)	2028 (sihttase)	2029 (sihttase)	2030 (sihttase)
Ülemaailmne innovatsiooniindeks Global Innovation Index , <i>Innovation Output</i> ⁵ näitaja koht edetabelis	16	15	≤22	≤22	≤22	≤22	≤22
Maailma konkurentsivõime edetabel (IMD World Competitiveness Ranking), äriseadusandluse tõhusus ⁶ (<i>business legislation efficiency</i>)	11	11	≤8	≤8	≤8	≤8	≤8

Programmi tegevuse täitmine

Konkurentsioiguse valdkonnas võeti 2025. aastal üle Euroopa Liidu konkurentsireeglite direktiiv (ECN+ direktiiv), mis loob selgemad reeglid konkurentsijärelevalve tõhustamiseks. Järelevalvet viib konkurentsiamet läbi haldusmenetluses ning rahatrahvi määrab rikkumiste eest maakohus väärteomenetluses. Konkurentsiametile anti volitused Euroopa Komisjoni välisriigi subsidiumide määramise rakendamiseks koostööde kontrolli kontekstis, et hinnata kolmandatest riikidest saadud toetuste võimalikku turgu moonutavat mõju ja vajadusel seda piirata.

Jõustusi kinnistusraamatu seaduse muudatused, mis piiravad e-kinnistusraamatus päringute tegemist füüsilise isiku nime ja isikukoodi alusel, vähendades koduaadresside lihtsat leitavust internetis. Kinnistusraamat jääb avalikuks, kuid päringuid saab teha objekti aadressi, katastrinumbri või registriosa numbri järgi. Erandiks on muuhulgas ajakirjanikud, avalik sektor ja organisatsioonid, kellel on andmeid vaja oma ülesannete täitmiseks.

Arendati e-äriregistrit ettevõtjate teenuste lihtsustamiseks. Näiteks võeti kasutusele andmesilla teenus, mis võimaldab mikroettevõtjatel koostada majandusaasta aruanne majandustarkvara programmist edastatud andmete põhjal automaatselt. Ettevõtjal tuleb äriregistri portaalis aruanne üle

⁵ Indeksi koduleht: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020-appendix1.pdf

Mõõdiku selgitus GII indeksil on 2 alamindeksit:

- 1) *Innovation Input*: mõõdab elemente, mis võimaldavad innovaatilisi tegevusi.
- 2) *Innovation Output*: mõõdab innovaatiliste tegevuste tulemusi majanduses.

GII üldine skoor on nende kahe näitaja keskmine. **Mõõdame Innovation Output näitajat**, mis mõõdab innovaatiliste tegevuste tulemusi ja väljundeid majanduses.

⁶ Indeksi koduleht: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>

vaadata, vajadusel täiendada, kinnitada ja registrile esitada. Lisaks muudeti e-äriregistris ettevõtte likvideerimise ja kustutamise protsess senisest selgemaks. Vajalik info koondati ühte kohta ning portaali juhendab ettevõtjat samm-sammult, sealhulgas rõhutab olulisi kohustusi (näiteks võlausaldajate õigeaegne teavitamine) ja annab teavitusi järgmiste etappide saabumisel, et vähendada vigade ja viivituste riski.

Programmi tegevused

Intellektuaalse omandi õigusraamistik toetab innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevust, on ajakohane ja arvestab valdkonnas esinevaid erisuunalisi huve.

- Autoriõiguse valdkonnas tagatakse ajakohane õigusraamistik ning seda arendatakse järjepidevalt koostöös valdkonna osapooltega, sealhulgas Kultuuriministeeriumi, õiguste omajate, advokatuuri, tolli, politsei, kohtute ja prokuratuuriga.
- Tööstusomandi valdkonnas jätkub õigusraamistiku korrastamine ja arendamine, sealhulgas EL algetest lähtudes, kooskõlas muutuvate majandustingimuste ja tehnoloogia arenguga ning koostöös asjaomaste asutuste ja organisatsioonidega.
- Autoriõiguse ja tööstusomandi valdkonnas tehakse koostööd rahvusvaheliste intellektuaalomandi organisatsioonide (WIPO, EPO), EL institutsioonide ekspertgruppide, EL intellektuaalomandi ameti (EUIPO) ning teiste riikide patendiametitega.
- Patendiameti tegevus on suunatud õiguste omajate teadlikkuse suurendamisele, teenuste kvaliteedi parandamisele ning rakenduslike ülesannete tõhusamale täitmisele, sealhulgas autoriõiguse komisjoni tegevuse ümberkorraldamisele koostöös Justiits- ja Digiministeeriumiga.

Ausat ja moonutamata konkurentsi toetav õigusraamistik võimaldab ajakohaste meetmete rakendamist tõhusaks konkurentsijärelevalveks ja avaliku huvi kaitseks. Hästi toimiv konkurentsijärelevalve aitab tagada õiglast konkurentsikeskkonda ettevõtjatele, millest omakorda saavad kasu tarbijad.

- Õigusraamistiku uuendamiseks kaasajastatakse koondumiste kontrolli aluseid ja norme.
- Konkurentsiamet rakendab uuendatud õigusraamistikku. Kaasajastatud IT-lahenduste toel tõhustatakse järelevalvemenetlusi, teadlikkuse tõstmist ja ennetustegevust.
- Konkurentsioiguse valdkonnas edendatakse järjepidevat koostööd ettevõtjate esindusorganisatsioonide ja teiste huvigruppidega.
- Organisatsiooniliste muudatuste ja teenuspõhisele juhtimisele ülemineku fookus on selgetel vastutusaladel, läbipaistval töökorraldusel ja koostööl, et järelevalveprotsessid ning ameti teenused oleksid juhitavad, järjepidevad ja tulemuslikud.

Tõhusalt toimivad kohtulikud registrid pakuvad asjatundlikku teenust ning sõltumatut ja usaldusväärset infot konkurentsivõimelise ja läbipaistva ärikeskkonna tagamiseks.

- Äriregistrit, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrit, kinnistusraamatut ja kommertspandiregistrit arendatakse järjepidevalt ning lõimitakse teiste avaliku sektori teenustega.
- Äriregistris uuendatakse ja muudetakse kasutajatele mugavamaks majandusaasta aruannete esitamine. Eesmärk on võimaldada automaatset aruandlust ja vähendada majandusaasta aruannete mittetähtaegset esitamist.
- Äriregistri kannete tegemisel eelistatakse võimalikult lihtsaid ja automatiseeritud lahendusi, säilitades seejuures äriregistri andmete usaldusväärsuse.
- Uuendatakse äriregistri ja kinnistusraamatu vananenud menetlustarkvara.
- Laevakinnistusraamatu pidamine antakse üle Transpordiametile.

Tegevus 3. Kriminaalpoliitika ja kuritegude ennetus

Tabel 4. Programmi tegevuse mõõdikud

Tegevuse eesmärk	Kriminaalpoliitika põhineb andmetel ja uuringutel ning ühiskonnaliikmete õiguskõrrele on kõrge. Kriminaaljustiitsüsteem on läbipaistev, tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning suudab avastada ka uusimaid kuriteoliike.						
Tegevuse mõõdikud	2024 (tegelik)	2025 (tegelik)	2025 (sihtase)	2027 (sihtase)	2028 (sihtase)	2029 (sihtase)	2030 (sihtase)
Kuritegude arv <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	28 345	28 033	<26 000	<26 000	<26 000	<26 000	<26 000
Õigusrikkumistega kokku puutunud inimeste (ohvrite) arv <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	7%	8%	<6%	<6%	<6%	<6%	<6%
Vägivaldsete surmade arv (tapmist ja mõrva tagajärjel hukkunute arv) <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	18	19	<15	<11	<11	<11	<11

Programmi tegevuse täitmine

Kriminaalpoliitika valdkonnas jätkati 2025. aastal kriminaaljustiitsüsteemi tõhustamist, et see oleks digitaalne, kiire, sõltumatu ja ohvrisõbralik. Ekspertiisivaldkonnas jätkusid reoveeuuringud narkoainete seireks ning suurendati uuritavate asulate arvu, mis võimaldab jälgida narkootiliste ja psühhotropsete ainete leviku trende. Seaduse- ja praktikamuudatuste sisendiks viidi läbi mitu olulist analüüsi, sealhulgas inimkaubanduse direktiivi uusversiooni, narkosurmade 2019–2022 andmete, enamlevinud kelmuskuritegude 2021–2024, alkoholi biomarkeri PEth kasutuspraktika ja tulemuste ning kinnipeetavate kasutajakogemuse kohta. Riigikogule esitati eelnõud nõusolekupõhise vägistamiskäsitluse, vanglarendi võimaldamise, korruptsioonivastase seaduse muutmise ja vaenukõne reguleerimise kohta.

Tähelepanu suunati korduvkuritegevuse vähendamisele ning sõltuvuste ja muude vaimse tervise häiretega seotud kuritegude ennetusele. Edukalt jätkati Euroopa Sotsiaalfond+ projekti „Noorte õigusrikkujate retsidiivsuse vähendamine“, mille eesmärk on toetada 14–29-aastaste õigusrikkumistaustaga noorte osalemist ühiskonnaelus, iseseisvat toimetulekut ning jõudmist õppesse ja tööturule, et ennetada sotsiaalsete probleemide tekkimist või süvenemist.

Suure kahjuga majanduskuritegude ja raske korruptsiooni vastu võitlemiseks käivitati koos õiguskaitseasutustega projektid kuritegeliku tulude tõhusamaks konfiskeerimiseks ja korruptsiooni ennetamiseks. Valmis kriminaalstatistika avalik keskkond⁷. Lisaks jätkati õiguskõrre digitaliseerimist, et arendada ja kasutusele võtta uusi töökeskkondi, mis tagavad menetluste digitaalse kättesaadavuse ja andmevahetuse.

⁷ [Kuritegevus 2025](#)

Programmi tegevused

- Viime ellu kriminaalpoliitika põhialustes kavandatud tegevusi, et ennetada eelkõige korduvkuritegevust. Hindame kriminaalpoliitika mõjusid sotsioloogiliste ja muude uuringute, suurandmete ning ametliku statistika abil. Samuti toetame individuaalsetest vajadustest lähtuvate kogukondlike karistuste rakendamist ning vangistusest vabanenutele tugi- ja majutusteenuste pakkumist.
- Tegeleme õigussüsteemi vaatevälja sattunud noorte kuritegevuse vähendamise ja ennetamisega koostöös kohalike omavalitsuste, vabasektori ja riigiasutustega, et vältida püsiva rikkumiskäitumise kujunemist. Seejuures soositakse kuni 21-aastaste noorte avavanglasse paigutamist ning seni kuni 21-aastastele mõeldud sekkumiste kasutamist ka kuni 29-aastaste noorte puhul.
- Toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist, sealhulgas vaimse tervise häire taustaga õigusrikkujatele. Keskendume enim kahju põhjustavatele kuritegudele, nagu rasked vägivallakuriteod, inimkaubandus, lähisuhtevägivalla- ja alaealistevastased teod ning organiseeritud kuritegevus, majandus-, finants-, rahapesu-, küber-, korruptsiooni-, keskkonna-, tehnoloogia- ja narkokuriteod.
- Kujundame karistus- ja kriminaalmenetlusõigust nii, et oleks tagatud menetlusosaliste põhiõiguste kaitse ja kriminaaljustiitsüsteemi sõltumatus. Kriminaalkohtumenetluse uuendamise järel revisjonime kohtueelset ja -välist menetlust, et tagada kiire, tõhus, kvaliteetne ja inimesekeskne kriminaalmenetlus.
- Toetame taastava õiguse rakendamist menetluse kõigis etappides, sealhulgas karistuse kandmise ajal ja järel, parandades teenuste kättesaadavust, juurutades vastavat organisatsioonikultuuri ning koolitades inimesi.
- Seame ohvrite huvid menetluses esikohale ning kaasame nende kaitseks ka teised olulised asutused, näiteks sotsiaal- ja meditsiinasutused. Süüdimõistetutelt väljamõistetud summasid ja konfiskeeritud vara kasutatakse sihipäraselt kuriteoennetuseks ja ohvrite toetamiseks.
- Valmistume uute kuriteoliikide ennetamiseks ja neile reageerimiseks, sealhulgas tehisaruga seotud juhtumite puhul.
- Automatiseerime kriminaalmenetluses kogutavate andmete analüüsi (juhtimislauad ja andmeanalüütika, andmelao JAAK edasised arendused) ning arendame avalikkusele suunatud statistikakeskkonda.
- Arendame infosüsteeme, kohtuekspertiisi ja kohtueelse menetluse analüütilist võimekust, et kriminaalpoliitika püsiks tehnoloogiliselt õigusrikkujatest ees. Kriminaalmenetluse tõhustamiseks digitaliseerime õiguskaart, tugevdame kompetentse ja suurendame vajadusel inimressurssi.
- Pöörame tähelepanu kuritegevuse tulususe vähendamisele ja kriminaaltulu äravõtmisele ning suurendame vara konfiskeerimise võimekust.

Tegevus 4. Karistuste täideviimine

Tabel 5. Programmi tegevuse mõõdikud

Tegevuse eesmärk	Karistuste täideviimine vastab tänapäevastele nõuetele ning väheneb korduvkuritegevus ja kinnipeetavate arv.						
Tegevuse mõõdikud	2024 (tegelik)	2025 (tegelik)	2025 (sihtase)	2027 (sihtase)	2028 (sihtase)	2029 (sihtase)	2030 (sihtase)
Avavangla täituvus <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	88%	89%	80%	80%	80%	80%	80%
Vangide retsidiivsus 2 aasta jooksul peale vabanemist <i>Allikas: Justiits- ja Digiministeerium</i>	30%	27%	<35%	<35%	<35%	<35%	<35%
Edukalt kriminaalhoolduse läbinute osakaal	81%	83%	80%	80%	80%	80%	80%

Programmi tegevuse täitmine

Kinnipeetavate järkjärgulise vabanemise toetamiseks ja turvaliseks naasmiseks ühiskonda on Eesti vangistuspoliitikas olnud avavangla kasutamine oluliseks osaks. 2025. aastal püsis avavangla kohtade täituvus kõrgel tasemel, ligikaudu 90% lähedal. Vangide retsidiivsuse üldine trend on viimastel aastatel olnud mõõdukas languses, mis on seotud kriminaalhoolduse, sõltuvusravi ja teiste taasühiskonnastamist toetavate meetmete laiemal rakendamisega.

2025. aastal võeti vanglates kasutusele mitmeid olulisi digilahendusi, mille eesmärk on suurendada vanglateenistuse töö tõhusust, tugevdada sisejulgeolekut ning toetada kinnipeetavate turvalist taasühiskonnastamist. Kõikides vanglates võeti kasutusele videokohtumiste portaal ning Tallinna vanglas rakendati automaatpääspla lahendus. Samuti viidi riskihindamise süsteem üle uuele platvormile ning arendati edasi vanglateenistuse e-teenuste keskkonda, et parandada teenuste kättesaadavust ja tööprotsesside toimivust.

Vanglarenditeenuse ettevalmistamisel keskenduti 2025. aastal Eesti ja Rootsi vahelise vanglarendileppe väljatöötamisele ning ratifitseerimise ettevalmistamisele. Samal ajal kavandati ümber Tartu vangla töökorraldus, tugevdati personali ning analüüsiti vanglataristu kasutust, et tagada vanglakohtade tõhus rakendamine.

Programmi tegevused

Vanglateenistuse järgnevate aastate suurimateks väljakutseteks on kohanemine riigieelarve kärpete, väheneva kinnipeetavate arvu ning samas kasvava vahistatute koguarvuga. Vanglateenistus tagab eraldatud eelarve piires igapäevaselt vanglakohti kuni 1700 kinnipeetavale (süüdimõistetud ja vahistatud) kolmes asukohas (Tallinn, Tartu, Jõhvi) ning korraldab arestimaja teenuse toimimise Tallinna, Tartu ja Viru vanglas. Karistuse kandmist jätkab avavanglas igapäevaselt ca 230 kinnipeetavat. Kriminaalhooldusametnike järelevalve võimekus on igapäevaselt kuni 3000 inimest ning vastuvõtud on tagatud igas maakonnas.

Vanglateenistuse peamine eesmärk on kohandada oma tegevust ja taristut vastavalt õigusrikkujate arvu (kinnipeetava, vahistatud, kriminaalhooldusalused) ja profiili muutustele. Lähtutakse eeldusest, et õigusrikkujate arv langeb ning vahistatute arv kasvab.

Vanglate töö tugineb dünaamilise turvalisuse põhimõttele, kus prosotsiaalne ning professionaalne suhtlus õigusrikkujate ja personali vahel ning taastava õiguse ja traumateadliku lähenemise rakendamine toetavad inimliku ning kasutajakeskse karistusaja planeerimist ja ettevalmistust (võimalusel etapiviisiliseks) vabanemiseks. Taasühiskonnastamist toetavad haridus, tööoskuste arendamine, riigikeele õpe ning sotsiaalprogrammid koostöös haridusasutuste ning erinevate partneritega. Samuti tagatakse sõltuvus- ja vaimse tervise probleemide ravi ning nõustamine. Olulisel kohal on kriminaalhooldus, mille eesmärk on suurendada järelevalve all karistuse kandmise osakaalu ning vähendada korduvkuritegevust.

Tõhusa karistuse täideviimise eelduseks on professionaalsete teenistujate olemasolu nii vanglateenistuses kui kriminaalhoolduses. Selleks arendatakse järjepidevalt teenistujate oskusi ja ajakohastatakse rolle ning kompetentse koostöös Vanglateenistuse kolledžiga. Tõhusat tööd toetavad kaasaegsed töövahendid ja piisav varustus, mis aitavad tagada vanglate turvalisust ja riigi sisejulgeolekut: vanglateenistus panustab laiapindsesse riigikaitsetesse ning osutab ametiabi siseturvalisuse tagamisel.

Strateegilise arendusena käivitatakse vanglarenditeenus, mille raames antakse Tartu Vangla kasutusse välisriigi kinnipeetavatele ja värvatakse ligikaudu 250 töötajat.

Jätkub digitaalsete lahenduste ja tööprotsesside arendamine ning e-teenuste kasutamine suureneb. Vanglateenistuse juhtimine muutub üha tõenduspõhisemaks, tuginedes operatiivsetele reaajajas uuenevatele andmelaudadele.

Vanglateenistuse tegevuse põhimõtted, strateegilised eesmärgid ning lähtealused on täpsemalt kirjeldatud dokumendis 'Vanglateenistuse strateegia 2025-2029'.

Tegevus 5. Õigusemõistmine

Tabel 6. Programmi tegevuse mõõdikud

Tegevuse eesmärk	Inimesed ja ettevõtted saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud. Kohtumenetlus toimib usaldusväärselt ja tõhusalt, õigusteenused ja õigusteave on usaldusväärsed ja kättesaadavad.						
Tegevuse mõõdikud	2024 (tegelik)	2025 (tegelik)	2025 (sihttase)	2027 (sihttase)	2028 (sihttase)	2029 (sihttase)	2030 (sihttase)
Pikkade menetluste osakaal kohtutes Allikas: Justiits- ja Digiministeerium	Tsiviilasjad: HMK- 25,0%; PMK – 22,4%; TMK – 12,6%; VMK – 21,2%; Üldmenetluses Kriminaalasjad: HMK19,2%; PMK – 7,7%; TMK – 16,4%; VMK – 5,4%; Haldusasjad: TlnHK –8,4%; TrtHK – 26,7%	Tsiviilasjad: HMK- 28,6%; PMK – 19,4%; TMK – 13,6%; VMK – 20,9%; Üldmenetluses Kriminaalasjad: HMK – 7,8%; PMK – 5,6%; TMK – 10,7%; VMK – 6,9%; Haldusasjad: TlnHK – 11,1%; TrtHK – 27,6%	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetluses kriminaalasju ei ole kohtutes menetluse s rohkem kui 10 %

Programmi tegevuse täitmine

2025. aastal panustati oluliselt sellesse, et inimesed ja ettevõtted saaksid oma õigusküsimused senisest efektiivsemalt lahendatud. Selleks valmistati ette kohtureformi tervikpakett kohtumenetluse kiirendamiseks. Pakett hõlmab seadusemuudatusi kohtumenetluse tõhustamiseks kõikides menetlusharudes, kohtu alluvusest õigusemõistmisega mitte seotud menetluste väljaviimist, kohtute vastutuse ja otsustusõiguse suurendamist kohtute arendamisel ja haldamisel, samuti kohtulõivude ajakohastamist.

2025. aastal võeti kohtutes kasutusele ka mitmeid olulisi digilahendusi, mille eesmärk on suurendada kohtute töö tõhusust. Nii näiteks võeti kasutusele AI-assistent, mis võimaldab kohtunikel ja kohtuametnikel senisest efektiivsemalt menetlusedokumente töödelda. Lisaks alustati ettevalmistustöödega uue kohtute infosüsteemi loomiseks, mille eesmärk on luua kaasaegsem platvorm ning pakkuda kasutajatele oluliselt paremat kasutusmugavust. Kaasaegsem tehniline lahendus võimaldab rakendada ajakohasemaid turvameetmeid, parandada andmekaitset ning tagada süsteemi suurem töökindlus. Lisaks aitab uus infosüsteem muuta kohtumenetlusega seotud toimingud kiiremaks ja tõhusamaks nii kohtutöötajate kui ka teiste kasutajate jaoks. Sellega luuakse tugevam ja turvalisem digikeskkond, mis toetab paremini õigussüsteemi igapäevast toimimist ning vastab paremini tänapäeva tehnoloogilistele ja turvanõuetele.

Õigusteenuste parema kättesaadavuse tagamiseks kujundati ümber senine esmanõustamise korraldus. Lisaks erivajadustega inimestele ja eakatele korraldab Justiits- ja Digiministeerium kiire ja lihtsa õigusinfo kättesaadavust alates 2025. aastast ka läbi õigusteabe juturoboti. Täiendavalt on tagatud professionaalse juristi nõustamisteenus läbi portaali juristaitab.ee

2025. aastal käivitati täitmisregister, mis annab täitemenetluse osalisele tervikliku ülevaate tema täitemenetlustest, võimaldab koguda ja avaldada täitestatistikat ning teha avalikult kättesaadavaks seaduses ettenähtud teavet.

Programmi tegevused

Kohtute ja õigusabi valdkond

Kohus on õigusrahu viimane tagaja. Kuna kohtumenetlus on kulukas, tuleb arendada digilahendustel põhinevat ennetavat õigusabi ja kohtuväliseid vaidluste lahendamise võimalusi ning panustada süüteoennetusse, perelepitusse ja taastavasse õigusesse. Kui vaidlus või õigusrikkumine jõuab siiski kohtusse, peame tagama kättesaadava, asjatundliku ja kiire õigusemõistmise. Selleks rakendame kohtureformi, mille raames:

- Tagame õigusemõistmise kättesaadavuse, eelkõige digiligipääsu laiendamise kaudu, ning uuendame pidevalt kohtute töökoormuse näitajaid.
- Otsime võimalusi kohtumenetluse tõhustamiseks ja kulude vähendamiseks, sealhulgas valmistame ette vajalikud õigusloomealgatused, et kiirendada menetlusi kõigis menetlusharudes ja viia õigusemõistmisega mitteseotud menetlused kohtust välja.
- Arendame digilahendusi andmepõhisteks menetlustoiminguteks, lähtudes andmete ühekordse sisestamise ja taaskasutamise põhimõttest, et muuta kohtumenetlus läbipaistvamaks ja vähendada halduskoormust.
- Läheme süüteomenetluses üle digitaalsetele kohtutoimikutele.
- Parandame õigusemõistmise läbipaistvust, eelkõige kohtuteabele parema digiligipääsu ning kohtulahendite, kohtutoimikute ja kohtuistungite avalikkuse selgemate ja ühtsemate reeglite kaudu.

Maksekäsu kiirmenetluses⁸ lahendatakse üle poole kohtusse jõudvatest tsiviilvaidlustest ning selle osakaal kasvab kiiremini kui hagiavalduste arv. Uuendame järjepidevalt maksekäsu kiirmenetluse infosüsteemi, et vähendada menetluse tehnilist tööd, suurendada automatiseeritust ja võtta kasutusele parimad tehnoloogilised lahendused.

Tagame õigusabi kättesaadavuse inimestele, kelle õigused jääksid muidu majandusliku seisundi tõttu kaitseta. Selleks korraldab Justiits- ja Digiministeerium riigi õigusabi advokatuuri kaudu ning pakub riigi toetatud esmast õigusnõu. Muudame ligipääsu digitaalsetele õigusteenustele kasutajasõbralikumaks.

Tsiviiltäite- ja maksejõuetuse valdkond

- Kaasajastame täitemenetluse õigusakte järjepidevalt, et tagada muutuvatele oludele ja majanduskeskkonnale vastavad tõhusad menetlused. Vajalikud seadusemuudatused töötame välja koostöös huvigruppidega.
- Vaatame üle ja kaasajastame täitemenetluses sissetuleku arestimise regulatsiooni.
- Alustame isikupõhise täite- ja maksejõuetusmenetluse kontseptsiooni loomist, et muuta võimalike probleemide lahendamine inimesele lihtsamaks ja tema olukorda arvestavamaks. Selleks kujundame täitemenetluse, võlanõustamise, võlgade ümberkujundamise ja füüsilise isiku maksejõuetusmenetluse toimivaks tervikuks.

⁸ Maksekäsu kiirmenetlus võimaldab võlausaldajal saada hagimenetlusest kiiremini, väiksema tõendamiskoormuse ja kuludega täitedokumendi ehk maksekäsu. Menetluse pooled on avaldaja (elalise puhul laps või lapsed koos esindajaga) ja võlgnik. Kohtuistungit ei toimu ning kohus lahendab avalduse kümne tööpäeva jooksul selle saamisest. Avaldaja võib esitada nõude ka hagimenetluses, kuid mitte samal ajal maksekäsu kiirmenetlusega. Avalduse esitamine peatab nõude aegumistähtaaja. Nõue ei tohi ületada 8000 eurot koos kõrvalnõuetega, näiteks intresside ja viivistega.

- Osaleme Rahandusministeeriumi ja Siseministeeriumi juhitud mittemaksuliste riiginõuete halduse projektis, et analüüsida riiginõuete sundtäitmise ümberkorraldamise võimalusi.
- Kaasajastame maksejõuetuse valdkonna menetlusnorme, arvestades ka EL-i algatustest tulenevaid vajadusi, et muuta menetlused tõhusamaks, kiiremaks, ökonoomsemaks ja menetlusosalistele otstarbekamaks.
- Otsime võimalusi maksejõuetusmenetluse digiteerimiseks, et menetlust tõhustada ja muuta avalik teenus läbipaistvamaks.
- Koostöös huvigruppidega analüüsime oksjonikeskkonna kasutusvõimaluste laiendamist ja uue platvormi arendamist, sest praegune tehniline lahendus on kriitiliselt vananenud.
- Jätkame täitmisregistri arendamist, arvestades EL-i ja muid rahvusvahelisi arendusvajadusi, loome uusi teenuseid ning lõimime registri teiste avaliku sektori registrite ja teenustega.
- Automatiseerime täitmisregistri andmete analüüsi ja teeme täitestatistika avalikkusele kättesaadavaks.

Vabakutsete valdkond

- Jätkame koostöös vabakutsete esindusorganisatsioonidega õigusraamistike kaasajastamist ja arendamist, näiteks advokatuuriseaduse ajakohastamist.
- Vaatame üle pankrotihalduri kutsetegevuse raamistiku, ajakohastame kutset ja kõrvaldame peamised kitsaskohad.
- Ajakohastame vabakutsete tasusid ja tasustamissüsteeme, viies lõpule juba alustatud õigusloomelised tegevused, näiteks notari ja kohtutäituri tasu eelnõud.
- Analüüsime vabakutsete, eelkõige kohtutäituri ja pankrotihalduri, kutsetegevuse järelevalve regulatsiooni piisavust ja ümberkorraldamise vajadust.
- Korraldame vandetõlgi eksameid keelesuundadel, kus nende järele on praktiline vajadus.

Riigi Teataja ja Ametlikud Teadaanded

Uuendame pidevalt Riigi Teataja võrguväljaannet, et pakkuda kasutajatele paremaid võimalusi õigusteabe saamiseks, sealhulgas tehisarul abil. Kasutajaid kaasates muudame õigusteabe arusaadavamaks, lisame seonduvat lisateavet ning parandame õiguse muutumise jälgitavust ajas. Koondame Riigi Teatajasse jätkuvalt olulist õigusteavet, sealhulgas kohtuväliste menetluste ja EL-i õigusega seotud teavet. Samuti loome võimaluse lisada korporatiivseks kasutamiseks kommentaare ja arvamusi. Automatiseerime avaldamisprotsessi kaasaegsete IT-lahendustega, et vähendada käsitsi andmetöötlust ja säästa ressursse. Juurutame kriisilukordadeks võimaluse kasutada ajakohaseid terviktekste ka võrguühendusest. Teeme kättesaadavaks keeletehnoloogilised lahendused, sealhulgas seadustes määratletud terminite tähendused, ning osaleme õigusterminite tõlkeaparatuuri ja eesti keele keske tõlkevärava arendamisel.

Vältimaks üldsusele suunatud ametlike teadete asjatut avaldamist mitmes allikas, muudame Ametlikud Teadaanded keskseks ametlikuks kanaliks, millele saab muudes veebiallikates õiguskindlalt viidata. Koondame sinna üldsuse ja kogukonna teavitamiseks mõeldud teadaanded, analüüsime avaldatavate teadete hulka ja vajalikkust ning edendame Ametlike Teadaannete kasutamist.

Programmi juhtimiskorraldus

Programm on valminud koostöös asjaomaste haldusala asutustega justiits- ja digiministri juhtimisel. Elluviidavad tegevused ja prioriteedid lähtuvad Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist, on kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga neljaks aastaks ning täpsustatakse iga-aastase riigieelarve protsessi käigus. Programm avalikustatakse ministeeriumi veebilehel pärast seda, kui minister on programmi kinnitanud. Programmi elluviimisse panustavad kõik valitsemisala asutused ning tulemusinfo ja ressursside kasutamist seirab juhtkond jooksvalt. Andmed programmi eesmärkide saavutamise ja lõppenud eelarveaastal kasutatud vahendite kohta esitatakse järgmise aasta programmi eelnõus ning avaldatakse Rahandusministeeriumi riigi majandusaasta koondaruandes.

LISA 1. 2025. a programmi ja programmi tegevuste eelarve täitmine

Tabel 7. Programmi ja programmi tegevuste 2025. a eelarve täitmine (tuhandetes eurodes)

	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine
Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm	207 535	279 399	215 641
Karistuste täideviimise korraldamine	71 728	79 101	76 458
Kesksete IT-teenuste osutamine	1 939	3 557	2 355
Konkurentsivõimelise ärikeskkonna tagamine	12 889	15 736	12 592
Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus	36 332	88 915	36 945
Õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine	76 426	81 438	77 536
Õigusriigi ja õigusloome kvaliteedi tagamine	8 221	10 652	9 755

Justiits- ja Digiministeeriumi „Õigusriik“ tulemusvaldkonna lõplik eelarve 2025. aastal oli 280 miljonit eurot, millest suurima eelarvega tegevused on „Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine“ (32%) ja „Õigusemõistmise ja õigusteenuste tagamine“ (29%).

Tulemusvaldkonna lõplikust eelarvest moodustasid 60% piirmääraga vahendid, 20% välistoetused, 12% arvestuslikud vahendid, 5% tuludest sõltuvad kulud ning 3% muu.

Tulemusvaldkonna lõplik eelarve suurenes algse planeerituga võrreldes 71,9 miljoni euro võrra järgnevatel põhjustel:

- 2024. aastast ülekantud vahendid suurendasid kulude eelarvet 10 miljoni euro võrra;
- 2025. aasta algul laekusid USAga sõlmitud koostöölepe alusel rahalised vahendid summas 48,8 miljonit eurot finantskuritegevuse, sealhulgas rahapesu, küberkuritegude ja terrorismi rahastamise ennetamise, avastamise ja uurimise tugevdamiseks.
- 2025. aasta riigi lisaeelarve seaduse muudatustest tulenevalt vähenes kulude eelarve kokku 2,5 miljonit eurot, sh suunati kinnisvarainvesteeringutesse Kalaranna 28 rajatava kommunismi ja vene imperialismi kuritegude teadmiskeskuse investeeringute katteks vastavalt Vabariigi Valitsuse 07.07.2025 nr 122 otsusele 1 miljon eurot, Eesti Kohtuekspertiisi Instituudile elutsükli lõppu jõudnud tehnika vahetuseks (massispektromeeter ja vedelikkromatograaf 0,43 miljonit eurot, generaatorite soetuseks tagamaks Prokuratuuri toimepidavus 0,2 miljonit eurot, kohtuhaldus- ja eelarvemudelile ülemineku käivitamiseks 0,5 miljonit eurot 2026. aastaks, Pärnu kohtusaalide ehitustöödeks kokku hoitava pinna arvelt 0,06 miljonit eurot ning muud väiksemad muudatused;
- Vabariigi Valitsuse sihtotstarbelisest reservist eraldati 0,6 miljonit eurot kohtutele õigusemõistmise tagamiseks;
- välisvahendite eelarve suurenes 4 miljoni euro võrra võrreldes esialgsega;
- majandustegevusest laekuva tulu arvelt tehtavate ehk tuludest sõltuvate kulude eelarve suurenes 10,8 miljoni euro võrra, millest 2024. aastast toodi üle 4,3 miljonit eurot. Eelarve prognoosist oli oluliselt suurem laekumine vanglatel, mida suurendab Vanglate ettevõtluskeskuse majandustegevusest saadav tulu, mis jätkab likvideeritud Vanglatööstuse AS tegevust.

2025. aasta eelarve täitmine moodustas lõplikust eelarvest 77% (215,6 miljonit eurot), kuid piirmääraga eelarvet kasutati ära 97% (164 miljonit eurot). Kõige olulisem mõjutaja 2025. aastal olid laekunud välisvahendid, mida jäi enim kasutamata (51,7 miljonit eurot). Piirmääraga vahendite eelarvet jäi kasutamata 4,4 miljonit eurot, majandustegevusest laekunud tulude arvelt tehtavaid kulusid 6,9 miljonit eurot ja arvestuslike kulude eelarvet 1 miljon eurot.

Piirmääraga eelarvest jäid vahendid kasutamata peamiselt seetõttu, et osa planeeritud tegevusi ei jõutud aasta jooksul ellu viia ning need lükkusid järgmisesse aastasse. Seda mõjutasid eelkõige hankemenetluste ja arenduste viibimine (nt hangetele ei tulnud pakkumisi), samuti vanglate teenistujate liikumine ning täitmata ametikohad, mille tõttu jäi tööjõukulude kasutus kavandatud väiksemaks. Lisaks viidi osa koolitusi ja rahvusvahelisi tegevusi läbi planeeritust väiksemas mahus, pooleliolevad kohtuasjad ei lõppenud.

2026. aastal kasutatakse need vahendid edasi lükatud tegevuste elluviimiseks, sealhulgas arenduste lõpetamiseks, õigusabi ja toetuste maksmiseks ning koolituste läbiviimiseks.

Enamus kuludest on kohustustega kaetud ning tegemist ajas edasi lükkunud ja konkreetsete tegevustega seotud jääkidega.

LISA 2. Programmi teenuste kirjeldus

Lisa 2. Õigusriigi
programmi teenused